

Këyítfii bídu Yaawúu'caada Wo'eencii lëgis Këyítfiida

Këyítfii fii bídu biyaawúu' baa gëmu ga Yéesu Kiristaa. Bii bínfada ken inohoori. En ki'ena ya inohin dijófi' Bincii cisela'í'cii, ndaga ya kooroh gaca kiteebba kayohfii. Waama lak yaawúu'ciima hatalsee ga kipes hen bi ba waa' kifoñ ngëmaagaba, iñaama tah bii yii bínndaba këyítfii fii kidaasba, ba am bi yëgis ga ngëmaagaba ee ba sofoo fenoo ga.

Ga jamaanaa caasamuncaa, Kooh pokoh kifiliimun na yaawúu'caa. Ya wo'eeba an binaa bo' tum baakaaraa, ya sarahat en danaa Kooh bayalli. Këyítfii fii teewoh an kifiliimunkii ki'askii Kooh aboh na buwii gëm ga Kowuki-igarida paafin kudewaakaa. Inii Yéesu Kiristaa tumi' buwiida wëñ kiyak iña malaakacaa, yaa Móyis, yaa Aaron, na yaa Yosúwée tumfeebada. Yéesu Kiristaa yëri en kubaal-sarahkii Kooh apu kinis baakaa'cii buwiida. Kon baa gëm garinaa soolukissii kitum sarah júu' kibayaluk baakaa', Kooh hayyi kibayal.

Këyítfii bídu yaawúu'caada tíidoh anee:

- 1 - Kooh wo'in kooroh ga kowukaagari (1: 1-3)
- 2 - Yéesu paafin malaakacii (1: 4-2: 18)
- 3 - Yéesu paafin Móyis (3: 1-4: 13)
- 4 - Yéesu yëri en sarahohii yiyaakyii paafin béebda (4: 14-7: 28)

- 5 - Kifiliimunkii ki'askii na kudewaakii (8: 1-9: 22)
 6 - Sarahii méeñjoh kilaakfa: Kiristaanii erohin hafci (9: 23-10: 31)
 7 - Ngëmaa buwaa múus laakeeda (11: 1-40)
 8 - Kiguu'guuluk ga ngëmii (12: 1-13: 19)
 9 - Taŋkoh na kiim-Koohii méeñjohfa (13: 20-25)

Kooh wo'in, kooroh ga Kowukiigari

¹ Kudewaa, Kooh wo'a na bicaasammbuu waas ciyewin na ga badukeen ciyewin, caa bokkii kiman, koorohha ga seldiigacaagari. ² Ee ga jamaanuciima méeñjohfa, Kooh wo'in naru koorohha ga Kowukii. Ya erinka kilam iŋaa en tooh, ee kooroh gari ya sakka ëldúna na tooh iŋcii en gaɗa. ³ Ka kəri en meliclaatii ndamii Kooh ee ka kəri teewoh dii ya man kayoh-kayohfa. Kəri tíidi' iŋaa en tooh kooroh ga wo'eeniigari wilëeki'-dooliwii. Ya séti'ta buwii ga baakaa'caagaba, lëehi'ta ya yuŋga ga asamaan, hanohha yah-ñaabaa Kooh yii mín ga toohfa.

Kowukii Kooh paafin malaakacii

⁴ Kooh tumin, Kowukiigari paafin malaakacii, kəri tah, ya e'taka teek waa wëñ kiyak teekciigaba. ⁵ En ki'ënaa, Kooh mosoo kiwo' yínoo ga malaakacii an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu», Ya mosoo kiwo' ñan yínoo gaba an: «Mi yah Paamun gari, ya en kowu garoo»✧. ⁶ Ee ñan, wii Kooh

✧ 1:5 1: 5 Kañcaa 2: 7; 2 Samiyeel 7: 14.

wos ëldúna Kowukiigari en saawda, ya wo'ee an: «Béeb malaakacii Kooh jaamukatti» ⁷ Ga iña aaw ga malaakacii, bíduunun ga Këyítfi an:

«Ya tumin malaakaciigari, ba man na uuris, súrgaciigari, ba man na kiwii.»

⁸ Wayee ga loo Kowukii, ya wo' an:

«Baṅ-buuriigaraa, fu Kooh, yah bi taa' nguuriigaraa, fu tíndiwa ga iña júwin.

⁹ Fu warin yijúwí', fu sagin iña koo'tii waas. Kërí tah fu Kooh, Koohyiigaraa leefinndaa dúuleen ga haf kifalla, fu en buu'.

Iñaama teewoh an, ga béeb buwii fu taabi nabaða, fu wëññji kinebloh.»

¹⁰ Ya wo'in ban an:

«Fu Ha'mudii, fu yërí sak kakayfii ga dalaaraa ee asamaanii fu hëwí'wa na yahfu.

¹¹ Iñcuma hay kipaaf ee fu yah bi taa'.

Kakayfii na asamaanii hay kiñamuk fodii kúltí-faa rapin.

¹² Fu hayca kipun fodii baa pon kúltí; ca hay kisúpítuk fodii kúltífaa líiwin, wayee fu, fu yah ya ya.»

¹³ Kooh mossoo kiwo' malaaka yíinoo an:

«Hay, yugaa dii fu hanoh yah-ñaabiigoo bi ga daa mi tuman buwii sagoh naraaða ditogaa' kotfu.»[☆]

¹⁴ Béeb malaakacii, ba en rek hel, caa lëgëyi' Kooh ee ya wosba ki'amdoh buwii jom kilaas kimúckiida.

[☆] **1:13** 1: 13 Kañcaa 110: 1.

2

Kimúckii kiyaakkii Ha'mudii yéegalohda

¹ Waa enin fodaama, du jomin kiweñ kiyooy ga Wo'eenii du jégíruda, en danaa, ken aawoo égíraa. ² En ki'ena, Wo'eenaa malaakacaa yéegalee bicaasambuuda laakka ee béeb baa deegeerawa wala kelohdéeriwa, Kooh ko'tari. ³ Kon du bii du kelohin kimúckaa hín na kiima kiyakda, binaa du ammbiika bi yégísaa, du tuman na bi Kooh korooruu. En ki'ena, Ha'mudii ga kihafci yeri def kiyéegaloh kimúckiima, tíkka buwaa keloh kafa onussaruu ki'ínoh an kayoh. ⁴ Kooh koorohha ga mandarga ciyewin, enaama cidóoyí'-waa', kintaan caa bokkii, ee ca teewoh doolaagari, ya warohhaba daa nebpi iñcii Helii yisela'iyii onohida, ya teewohha fodaama an ba wo' kayoh.

Yésu Kiristaa paafin malaakacii

⁵ En ki'ena, enndii malaakacii béri Kooh on kilaak dooli ga dook öldúnanii en na kihay, dí wo' gawada. ⁶ Laakin daa bídu ga Këyítfaa an: «Éey Kooh, bo'-súusúus nam ya ki'en bi fu foñi hel gari?

Bo'-súusúus nam ya ki'en bi fu malaki hasfu gari?

⁷ Fu yóoskí'tari ya hanoh fíldoo malaakacii, ee maañjii fu onndari fodii baa tíku baanubuu' kilaak ndam na teek.

⁸ Fu oninndi kitík kot ga dook iñaa en tooh.»

Ga dii dí wo' an: laakoo dara iñaa tes Kooh onndiiri kinguuruk gada. Bi diima, dí hottii

duum ga daa bo' nguuruk ga dook iñaa en tooh. ⁹Wayee, du hotin an Yéesu yóoskírussa, ya hanohha fíldoo malaakacii ee maañjii, en dānaa, ga yërmaandaa Kooh, ya kaani' béeɓ buwii. Ee du hotin diimada an Kooh oninndi ndam na cée' wiyaak ndaga kikaankaa ya dayɗa. ¹⁰En ki'ena, Kooh yii sak iñaa en tooh ee yëri am iñaa en toohɗa waaree kihaydoh towuci tiyewin, ta bok nari ga ndamaagari. Fodaama bii jomba kilégisi' halii kimúckiida, ya ammba ki'onndi kimat, kooroh ga coonucāa ya dayanda. ¹¹Yéesu, yii on buwii kiset ga baakaa'ciigaɗa, ya na buwii ya on kiset ga baakaa'ɗa, bëri bok paamun yiinoo. Këri tah enndii kaci gari ya bayiba bimbokci. ¹²Ee ya wo'a an:

«Kooh, mi hay kiyéegaloh teekiigaraa ga béeɓ mbokciigoo.

Mi hayyaa kikañ ga leeloo mbooloomii buwii jaamukkaada.»

¹³Ya wo'issa ban an:

«Mi, mi óolukan Kooh ga tooh.»

Ya wo'issa an:

«Mi yeema na oomaacii Kooh onndooda.»

¹⁴Oomaaciima, waa ba biɓo', Yéesu hayya, tummba hafci bo' fodaɗa gaɗa. En dānaa, kooroh ga kikaankaagarinaa, ya dúbí' Seytaani, yii bay doolii kikaankii tikukeebada.

¹⁵Fodaama, buwaama, ga kipesba toohka ba madee na ba abu ñaam, ndaga kiniik kikaankiida, ya bégissaba. ¹⁶En ki'ena, wëerin an enndii malaakacii bëri ya hay ki'amɗoh, wayee ya hay ki'amɗoh tucaasamuntii Abaraham.

17 Këri tah, ya jommba kiman na mbokciigari ga tóoh. En danaa, ya en sarahohii Kooh yiyaakyii laakin yërmaandi ee tookdinndida, doonaa, ya bayal buwii en buucida baakaa'ci-igaba. 18 Waa ya ga kihafci, ya dayeera coonu ga wii ya firuda, ya minin ki'amdoh kimma buwii en na kifiruda.

3

Yéesu paafin Móyis

1 Këri tah, dú buwii en buu Koohda, dú bii Kooh tanukda, malakat ga Yéesu yii dú gëm an Kooh yëri wossi ee yëri en sarahohii yiyaakyiida. 2 En ki'ena, ya tookdeera Kooh yii tanukeeri kitum lëgëyaamada fodaa Móyis tookdeeri, ya tummba lëgëyaagari bi matta ga duuy béeb buwaa Kooh wo' bu-kaancida. 3 Baa tawah kaan, yëri wëni ki'onu cee' kaanfaa ya tawahda. Iñaama tah Yéesu yëri cal ki'e' ndam waa wëñ waa Móyis eruda. 4 En ki'ena, kaanfaa en tóoh, laak baa tawahfa. Ee Kooh yëri tawah iña en tóoh. 5 Móyis ga kihafci enee baa kelohduseera ga duuy béeb buwaa Kooh wo' bu-kaancida, ya enee súruga rek, yaa sasu kile'doh ga buwaa iña Kooh yah kiwo' fayuu'da. 6 Kiristaanii nak tookdin Kooh, ya yii ya en Kowukii kuliyukdu ga fikii buwaa Kooh wo' bu-kaancida. Du, dú bëri enan heetiima binaa dú am ga iñii dú oolukda ee dú ndamukohi iñii dú yaakaa'danaa.

likaraa Kooh yah ki'on buwii gëmindá

⁷ Këri tah, fodaa Helii yisela'í'yii wo'da an: «Wati, binaa dú keloh koonakii Koohaa, ⁸ kaa lagat keeñnjúu fodaa bicaasambúu tumeeka ga egí'-dúndagaada: ba baa ña'sukoh, ba baa malaksukohhi.» ⁹ Kooh wo'a an: Daama, bicaasambúu baa tooñjoo, ba waareeroo kimalaksukoh, hídaa ga daa ba hoteera iñ-caa mi tume, ¹⁰ bi ennda tíkiis tidaañkaah-nikiisda. Iñaama tah mi aylukkaba, mi wo'a an helciigaba dëk ga kinaan, ba ínohhoo daa mi waa' ba ewrukda. ¹¹ Mi waatta, lak mi aylukin, an: Ba aasoo múk daa mi onanba ki'íkarukda.

¹² Mbok-kerceencii, watukat bi yíinoo garúu laakoo keeñ wibóní' bi tah ya gëmoo, ya súugúruk Kooh yii laak kipesda. ¹³ Wayee baa en béeb namat kidaas mooroomci besaa en tooh, waa bi wati wo'eenii «Wati» wo'uda, wa wii lís kiwo'u, en danaa ken lagoo keeñaagari, baakaa' wëññji dooli. ¹⁴ En ki'ena, dú bokan kitaam na Kiristaanii, en an dú abin bi yégisin ga yaakaariima dú laakee ga dalaaraada bi ga siñdaanaana. ¹⁵ Bídu ga Këyítfaa an:

«Wati, binaa dú keloh koonakii Koohaa, kaa lagat keeñnjúu fodaa bicaasambúu tumeeka, ba baa ña'sukoh, ba baa malaksukohhida.»

¹⁶ En ki'ena, buwii biida bëri kelohee wo'eenaa Kooh ee ba baa ña'sukoh fodaama? Man enee béeb buwaa Móyiis meydohee kúlkaa Esíptida! ¹⁷ Buwii biida bëri Kooh aylukee bi ennda tíkiis tidaañkaah-nikiis? Man enee buwaa tume baakaa' ee farafcaagaba keennda ga egí'-dúndagaada. ¹⁸ Buwii biida

bërí Kooh wo'ee naba an ba aasoo múk daa ya onanba ki'íkaruk? Man enee buwaa sageeri kikelohi'da! ¹⁹ En ki'ena, du hotin an ba mîndii ki'aas ga kúlkaa Kooh waayukdeebada, ndaga ba sagee kigem hen.

4

¹ Kooh díginnduu ki'aas daa ya onannduu ki'íkaruk. Waa dígaama lís bi wati, kon du watukat bi yínoo garuu aboo an ya tesin ga fenoo. ² Wo'eenii Kooh yéegalsee buwaa enee ga égí'-dúndagaada, du ban du yéegaluununwa. Wa laaki'tiiba jeriñ ndaga ba kelohhawa ee ba te''iwa na ngem. ³ Du bii du géminda, du hay ki'aas ga daa ya onannduu ki'íkarukda. Ga loo íkaraama, Kooh wo'ee an: «Mi waatta lak mi aylukin an: “Ba aasoo múk daa mi onanba ki'íkarukda!”»

Íikaraa Kooh wo' waama, ya maañinwa kituuki' ga wii légëyaagari mat ga waa ya sak ëldúnada. ⁴ En ki'ena, ga loo inaama, laakin daa ka bídu ga Këyítfaa an: «Ga besaa wu-yitnakanakwaa, Kooh íkarukka ga tóoh légëyaagari.» ⁵ Kooh wo'sin daama ban an: «Ba aasoo múk daa mi onanba ki'íkaruk.» ⁶ Buwaa dewee kikeloh Wo'eenii Koohda, ba aassii da ndaga ba te''iwa na ngem. Wayee bi wati, laakin buwaa hay aasu daama. ⁷ Tíkíis tiyewin tíkka ga, Kooh abissa bes wiliis, ya teekkawa «Wati»; ya koorohhaka ga kúuw Dëwít, fodaa ka dëwin kiwo'udfa an: «Wati, binaa dú keloh koonakii Koohaa kaa lagat keeñjúu.»

⁸ Enee an Yosúwée onin bicaasammbuu ki'aas ga íikaraa, eneenaa Kooh wo'sisoo, ga fenoogaa, iñaa aaw ga loo bes wiliis. ⁹ Kon nak laakin íika', waa faandu heetii en wuuci, waa man na waa ya íikarukee ga besaa wu-yitnakanakwaada. ¹⁰ En ki'ena, baa aas ga daa Kooh onanndi ki'íikaruk, ya ban, ya hay ki'íikaruk ga légëyaagari fodaa daa Kooh íikarukee ga waagarida. ¹¹ Kon, du díibukat ki'aas daama; yíinoo garuu hanat kikeen ndaga kisaŋ kikelohi' Kooh fodaa bicaasammbuu tumeeka ga égí'-dúndagaada. ¹² En ki'ena, Wo'eenii Kooh wii pes ee wa laakin dooli. Wa wërí wëñ kikaañ kalab faa bakcaa kanakcaa kaañin. Wa aasi ga d'uuycuu bi ga daa wëñ kihuutda, wa le'nee bi ga fítii, helii, tēpíscii na fabuuyfii. Wa mínin kimeydoh faŋ iñaa bo' halaat na iñaa bo' am kitum ga keeñci. ¹³ Laakoo dara iñaa saku daakuk ga fíkíi Kooh. Ya ga kihafci ya hoti ga iñaa en tóoh ee du béebpuu du hay kituuk ga fíkíici, du taas ga iñcii du tumida.

Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin béebda

¹⁴ En ki'ena, du laakin sarahoh yiyaak, yaa paafin béeb, ya karin bi tuukin ga fíkíi Kooh ee Yéesu Kowukii Kooh yërí en sarahohiima. Kon du abat bi yégís ga iñiima en kayoh du gëm gawada. ¹⁵ Sarahohii yiyaakyii du laakda mínin naruu kibok ga duuy kilaakoodoolikiigaruuda, ndaga fodii du fí'sida, ya ga kihafci, ya fí'seera ga bakaa en tóoh, wayee

ya tummbii baakaa'. ¹⁶ Kon, dŭ deeyat na hel widèlí' ga baŋ-buurii Kooh, dii kijof enohda, en d'anaa dŭ laas ga yërmaandiigari na kijofkiigari, ee ya amdohhuu saycaa dŭ sooluk tóoh.

5

¹ En ki'ena, sarahoh yiyaak yaa en béeb tansi ga dŭuy buwaa ee ya bewu ki'eni'ba súrgaa Kooh, yaa enan ga dikaanti buwaa na Kooh. Yèrí laak lègèy kifaan ga fikíi Kooh ińcaa buwaa onohida na ban kitum sarah kibayaluk baakaa'caagaba. ² Waa ya ga kihafci ya mín kikeen ga baakaa', ndaga ya bo'-súusúus kesi, ya ínohin dijófi' ińaa dal buwaa bíinoo keeni ga baakaa' ee ki'ínohoo tahkada. ³ Waa ya ga kihafci ya keenin ga baakaa', ya jomin kitum sarah kibayaluk baakaa'caagari fodaa ya tumika kibayaluk baakaa'caa heetaada.

⁴ Ken mínoo ki'on hafci cée' ki'en sarahoh; Kooh doŋ yèrí oni bo' wa, fodaa ka enee ga Aaronda. ⁵ Fodaama, Kiristaanii enndii yèrí on hafci céeraama ki'en sarahoh yiyaak, wayee Kooh yèrí onndika ga waa ya wo''i an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu.» ⁶ Ya wo'issa diliis ban an: «Fu, fu yah sarahoh bi taa' ga lagaa Melkisedek.» ⁷ Ga wii ya pes ga èldúnada, Yéesu enee ga kíimi Kooh, dímalukiri taam na tifiip na moon, ya kíimi Kooh yii míneeri kimúsal ga kikaanda. Kooh nak tummba ińaa ya kíimda ndaga daa ya kelohdeerida. ⁸ Hídaa ga daa ya en Kowu Koohda tóoh, ya yoonnda kitooki'ti kooroh ga coonucaa ga dayda. ⁹ Ga waa ya mètí'ta

fodaama, ya ennda ɓaa kimúckii leehoo taa'ɗa meyohan gari, ka yoosuk ga ɓéeb ɓuwii kelohi'tiɗa. ¹⁰ Fodaama Kooh tummbari sarahohii yiyaakyii ga lagaa Melkisedek.

Kofeelkii ga kifoñ ngëmɗa

¹¹ En ga loo iñaamanaa, yewinin iñaa ɗi jom ga kiwo'. Wayee kilóogísohi'túuwa enndii iñaa yoob ndaga ɗú enndii ɓuwaa gaawin ki'am iñaa ɗú wo'u. ¹² ɗú laakeeraa jot widóoyí' ki'en ɓuwaa jégírohan wati, ee bi wati ɗú lís kisoolum ɓaa yóodíranndúu iñcii ɗebsi kijégíroh ga loo Koohɗa. ɗú jomee wati kiñam ñamahaa tigin ga look, wayee ɗú lís kisoolum miis, maa ɗú ɓapan. ¹³ ɗaa ɓapi miis lís oomaa, ya laakoo hel ki'ínohsoh iñaa júwin na yaa júɓpii. ¹⁴ Ñamah witígí' nak wuu yaakcii, ɓa ɓii ɓa núusohɗin helɓa ga ki'ínohsoh iñaa jofin na yaa joffii.

6

¹ Kéri tah, ɗu hanat kiméeñi' haffu ga iñcii ɗebsi kijégírohu ga loo Kiristaaniida. ɗu namat ki'ëewruk ga cii yaak jom kijégíruda, ɗu watuk kiboyukis ga cii ɗebsi kijégírohuda fodii: loo ki'is tumeencii ëewdoh ɓo' ga kikaanda, loo kigëm ga Kooh; ² kijégírohkaa ga loo bétisi', loo kitík ɓuwii yah ga haf, loo kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa kaaninda na loo atti'aa méeñjohɗa. ³ Kon ɗu ëewrukat ga iñcii yaak jom kijégíruda, Kooh onnduukanaa.

⁴⁻⁶ En ki'ena, ɓuwii mosin kilaas ga lee'laatii Koohɗa, ɓa yoohin ga iñcii cijófi'cii

meyoh asamaandá, ba laakin doolaa Helaa yisela'í'ya, ba yéegin ga keeñba neblaatii Wo'eenii Kooh, na ban doolaa éldúnaanii en na kihaydá, ee hoonohhii ba boykisin ga kipeskaagaba kibóni'kaada, laakissii iña ba' mín kitum kinookba bi ba súpít kipeskaagaba. Buwaama man fodaama, ba daaysin Yéesu ga kuraanaa, ba baslukinndi ga fíkíi béeb.

⁷ Binaa kakay éni' ga tobcaa tíkísukohi ki-keen ga dookfada, fa paal iñcaa laakdín buwaa línfada jeriña, Kooh barkeelfa. ⁸ Wayee binaa fa paal lúp na ñaawaawaa, fa laakoo jeriñ, fa aaw ga kicoju ee fa méeñjohan ga kitékíru.

⁹ Wayee nak mbokcii, dú bii dí keeñuk-inda, luu dí wo'ee foduma, wóorinníi an dú bii taabuk waasii wijófi'wii aaw ga kimúda.

¹⁰ Kooh enndii baa júbpíi; ya mínoo ki'aluk iñcaa dú tumdeeri na kiwaarohkaa dú tee-weeri, ga daa dú amdohee buwii en buucida; ee dú líscá kitum bi watída. ¹¹ Dí nak, dí waa' baa en béeb garúu teewoh kikaantukoh, kaa man fodaama bi ga siñdaanaa. En d'anaa, iñii dú yaakaa'da laak bi mat sèk. ¹² Kon, kaa enat sagoh-coonu, wayee taabat ga kotcii buwii guu'guuluk taam na ngemda, ndaga ba béri yah kilam iñcii Kooh dígohda.

Iñii Kooh dígohda wóorin

¹³ Wii Kooh díñ Abaraham ee ya laakkii baa ya waatan gari wéñnji kiyakda, ya waatta ga hafci, ya wo''a an:

¹⁴ «Mi hay kitum, fu barkeelan kibarkeel ee tucaasamuntaagaraa yewinan kiyewin.»

15 Fodaama Abaraham yuŋga yaa sek bi ya laassa iŋaa Kooh dígeeríða. 16 Binaa buwii ba en na kiwaataa, ba waati ga baa wěŋba kiyak; ee fodaama ba ayuki ga wóo'laataa baa ba waatuk garíða, kilēehí' wo'eenaa. 17 Kooh nak waaree kiteeb buwii jom kilam iŋcii ya dígohða an ya sofoo fenoo ga iŋaa ya am kitum, kērí tah ya waatta ga hafci. 18 Fodaama iŋaa Kooh dígoh yaama na waataa ya waat ga hafciða enin enaama kanak caa teewoh an mínoo ki'en Kooh wo' iŋaa enndii kayoh. Iŋcaama en garuu iŋaa baatannduu kidaas ðu bii ðu foŋin tóohða ee ðu abin bi yégísín ga iŋcii ðu yaakaa' kilaasða. 19 Yaakaariima wērí en jípii fítciigaruu ayukohða: wa wóorin ee wa yégísín. Wa oninnduu kipaaf rídóonaa kún ðekataa wěŋ kisela'ða ee ðu le' bi ga daa Kooh enohða. 20 ðekataama, Yéesu kuliyukkuu da ee haffuu tahhi da ki'aas. Ya enin sarahohii yiyaakyii yah bi taa'ða, ga lagaa Melkisedek.

7

Melkisedek, buuraa, sarahohaa

1 Melkisedek yaama enee buuraa Saleem, ya ennda ban sarahohaa yiyaakyaa Kooh yii ga ðookaa-ðookða. Wii Abaraham meyoh ga heŋaa ya kaalee buu'caada, Melkisedek ka'ta kitēebilukki, barkeellari*. 2 Ya yērí Abaraham eree ban komaa wudaanŋkaahwaa ga bēeb iŋcaa ya bewohee ga heŋaada. Teekii Melkisedek waa' kiwo': «Buurii tíidi yijúwí'.»

* 7:1 7: 1 Malkat Sēnees 14: 17-20.

Baatta ga ya ennda buurii Saleem ee wëri en: «Buurii tíidi jam». ³ Melkisedek yiima ken ínohi'tiiri eewun, wala paamun, wala caasamun. Ken ínohoo dara ga loo kilímukci wala loo kikaanci. Ya mëdírohu na Kowukii Kooh ee ya en sarahoh bi taa'.

⁴ Malakat baamaa, daa ya hídee kilaak teek ga duuy buwiida. Abaraham, caasammbuu, e'tari komaa wudaan̄kaahwaa ga iñaa wëñ kijof ya te'ee ga buwaa ya heñohee nabada.

⁵ Buwaa enu sarahoh ga tucaasamuntaa Léwída, Waasaa Móyíis oneeraba kimeekisoh komaa wudaan̄kaahwaa ga béeb iñaa bu-Isarayeel laakda. Ba meekiseewa mbokcaagaba, ee moona mbokcaama tucaasamun Abaraham ban. ⁶ Melkisedek nak enéeríi kucaasamun Léwí, wayee hoonohhii ya laassa bakaa wudaan̄kaahwaa ga iñaa Abaraham bewohee ga heñaada. Wëñaa ga, ya barkeella baa yaama laasee iñcaa Kooh dígoheeda.

⁷ Wóorin an bii barkeelda yëri wëñ kiyak bii barkeeluda. ⁸ Buwiima enu tucaasamun Léwí, ee ba laasi bakaa wudaan̄kaahwaa ga buwaada, ba fibo' baa aaw ga kikaan. Melkisedek nak Këyítíi wo' an ya yii pes.

⁹ Bo' mínin kiwo' ban an, Léwí, ya yii, tucaasamuntaagari tii laas bak wudaan̄kaahda, ya ga kihafci sah, ya erin Melkisedek bak wudaan̄kaah, kooroh ga Abaraham. ¹⁰ En ki'ena, wii Melkisedek tēebíluk Abarahamda, lakanaa Léwí límussii duum, wayee ya lísee ga geñaa Abaraham.

Yéesu, sarahoh yiyaak foda a Melkisedek

¹¹ Lëgëy sarahohaa ßu-kaan Léwí ßa tumee ga lagaa Aaronda, Waasii Móyíis wërí ebilo-heewa kitum. Enee an lëgëy-sarahohaama míneera ßuwaa ki'on kimat ga fíkíi Koohaa, eneenaa soolukan ya sarahoh yiliis, yaa manndii na sarahohcaama, falu ga lagaa Melkisedek? ¹² En ki'ena, binaa ki'en-sarahohkaa lofirunaa, Waasaa ßan jomin kilofiru. ¹³ Ee Ha'mudiigaruu, yii wo'eencii ciima wo' ga loocíða, bokee ga níil wiliis waa, yínoo ga ßuwaa bok ga nílaamada, mosoo kitum lëgëy-sarahoh. ¹⁴ En ki'ena, ßaa en ßééß ínohin an Ha'mudiigaruu bok ga nílaa Yúdaa, ee Móyíis mosoo kiwo' loo lëgëy-sarahoh waa aaw ga nílaama.

¹⁵ Íñii yii yërí ßaat kiléerí' tóoh: sarahoh yiliis hayin, yaa man na Melkisedek, ¹⁶ ee ya falussii sarahoh, koorohha ga kilamkaa ga lagaa Léwí fodaa Waasaa Móyíis nakoheekada, wayee ya falu, ayuk ga doolaa kipeskaa dara mínooka kiyasohda. ¹⁷ En ki'ena, seedi'uunun gari an:

«Fu, fu yah sarahoh bi taa' fodaa Melkisedek.»

¹⁸ Fodaama, íñaa enee kudewaada foñussa ndaga wa laakéeríi dooli ee wa jeriñséeríi dara. ¹⁹ En ki'ena, Waasii Móyíis mínoo ki'on ken kijúb ga fíkíi Kooh, kërí tah ðu haydohdússa yaakaa' wiliis waa gën ee wërí onannduu kideey ga Kooh.

Kiristaanii, sarahohii yah bi taa'da.

²⁰ Wěñaa ga, ga waa Kooh fal Yéesu sarahohda, ya waateera ga iñaama, wayee sarahohcaa bíinoo faluunun ee ya tummbii fodaama.

²¹ En ki'ena, Kooh waatee hen, wo''ari an:

«Mi Ha'mudii, mi waatukin,

ee mi soofanndii fenoo ga:

fu, fu yah sarahoh bi taa'.»

²² Ga iñaama, Yéesu enin baa tuuki' kifili-imunkii gën ga buwii ga díkaantiba na Koohda.

²³ Baatta ga, buwaa falsee sarahohda kude-waada yewineera, ndaga kikaan onéeriiba kites bi taa'.

²⁴ Yéesu nak, waa ya pesan bi taa', ya enan sarahoh bi taa' ban.

²⁵ Këri tah, ya mínin kimusal waas kíinoo, leeh tak, buwii kooroh gari, ba deeyca ga Koohda, ndaga ya yii pes bi taa' kikiimi'ba Kooh.

²⁶ Yéesu yëri en sarahohii gën garuuda:

ya sela'in, ya ínohoo kitum yibóni', ya

laakoo baakaa', ya hégísohusa na tumoh-baakaa'caa, ya bēwirussa ga dookaa-dook

asamaan.

²⁷ Ya manndii na sarahohcii biyaakbii bíinoo, ya soolukkii kitum sarah say-caa en tooh fodii gaba kibayaluk baakaa'ca-

gari na ban caa mbooloomaa. En ki'ena ya tumin sarah waas kíinoo kibayaluk baakaa'cii

buwii ee bi taa' ga wii ya eroh kumuunkaa-garida.

²⁸ Waasii Móyíis, bíbo' kesi baa mínin kikeen ga baakaa' bēri wa falee bisarahoh

biyaak. Wayee wo'eenii* Kooh waatuk, hay ga fenoo Waasii Móyíisda, Kowukiigari matin ga toohda kēri wa fal sarahoh yiyaak ee bi taa'.

* **7:28** 7: 28 Malkat wo'enaama ga 7: 21

8

Kifiliimunkii ki'askii na kudewaakii

¹ Iníi yii yëri wëñ kilaak solu ga iníi dí en na kiwo'da: Du laakin sarahoh yiyaak, yaa yugin ga asamaan, hanoh ban-buuraa Kooh yii mín ga toohda yah-ñaam. ² Ya yëri tumi lëgëy-sarahoh ga dekataama wisela'í'waa en ga taalii* wukayohwiida. Taaliima, bo'-súusúus yíppiiwa, Ha'mudii yëri yípwa. ³ Sarahoh yiyaak, yaa en tooh, falu kihaydoh ga fíkíi Kooh iníca faandu Kooh sarahda na kitumi'ti sarah. Kon sarahohiigaruu yiyaakyii ban jomin kilaak iníca ya sarahohan. ⁴ Ya enee dii ga kakayaa, eneenaa ya enoo sarahoh, waa laakin sarahohcaa laak kihaydoh ga fíkíi Kooh iníca faandussi sarah fodaa Waasaa Móyíis nakohkada. ⁵ Lëgëyii sarahohcii biyaakbii tumi ga dekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohda nak, wa en nataal na sóogúu ga iníca tumu ga asamaanda. Iníca tah, ga wii Móyíis yah kiyíp taalaama jaamukohsida, Kooh wo''ari an: «Foñaa helpu ga iníi fu yah kitumda bi tooh man fodaa mi teeweeraaka ga dook janjagaada»☆. ⁶ Wayee diima, lëgëy-sarahohaa Yéesu sasuda wëri wëñ waa sarahohcaa bíino kiyak fúuf, ndaga ya yëri tiin ga díkaanti Kooh na buwii kipok kifiliimunkaa

* **8:2** 8: 2 Taalaa wëri en ga daa Kooh faanohee wo'eenca-gari bídu ee níi' bu-Isarayeel ga ngëmaa fa laak garída. Ga dekataama, laakeera dekataa wo'u wisela'í'waa na dekataa wo'u wëñ kisela'da. ☆ **8:5** 8: 5 Malkat Eksoot 25: 40.

gën kaa kudewaa. Ee Kooh díginnduu ga kifiliimunkaama iñcaa gën ga toohda.

⁷ Enee an kifiliimunkaa kudewaakaa laakéeríi sík wínoona, eneenaa caloo ka kilofirohu na kukanak. ⁸ Wayee Kooh ña' heetiigari hen ga waa ya wo' an:

«Mi Ha'mudii mi wo' an:

Bes caa hay, caa mi hay kipok kifiliimun ki'as
na bu-Isarayeel,

na bu-Yúdaa ßan.

⁹ Kifiliimunkaama madandii na kaa mi pokohée na ßicaasamba,
béríinaa mi amba ga yahhoo, mi meydohhaba kúlkaa Esíptida.

Ɓa ga kihafba, ßa ammbii kifiliimunkaa kaama,

kérí tah, mi foñlukkaba ßan.

¹⁰ Kifiliimunkii kiima kéri mi yah kipokoh na heetii bu-Isarayeel,

besciima paafaa:

Mi hay kiso' iñcii mi ebilohda ga helba,

mi bínca ga keeñba.

Mi yah Koohyiigaba

ee ßa yah heetiigoo.

¹¹ Yíinoo gaba soolukanndii kijégí' ßaa bok nari kúl,

wala mbokci an ya heelat ki'ínoh Ha'mudii.

En ki'ena, lak béeb ínohinndoo,

daloh ga yaa wéñ kijutuutda bi ga yaa wéñ kiyakda.

¹² Mi hayba kibayal tooñcaagaba ee mi aluk baakaa'caagaba.»

13 Kooh wo' loo kifiliimun ki'asaa, lak kaa ya pokee kudewaada kasohin ee iñaa kasohin aaw ga kileeh.

9

Daa Kooh jaamuksee ga kifiliimunkaa kudewaakaada

1 Kifiliimunkaa kudewaakaa laakeera iñcaaa Kooh ebilohee kitum ga loo daa buwaa jommbi kijaamukda. Laakeera ban kaan ga äldúna, faa yípduseeri. 2 En ki'ena, laakeera taalaa yípu, hégísohussa kom kanak. Waa debda teeku «*Dekataa wisela'í'waa». Iñaa tikohsee lampuda, wa na mbúurúcaa faandusee Kooh sarahda, na palaanfaa ca faanohseeda, ca enee daama. 3 Komaa wukanakwaa teeku «*Dekataa wëñ kisela'da», ee enee ga fenoo rídóonaa hégísoh dekatcaa kanakcaada. 4 Loteel-wúrúus, waa cúuraaycaaa tékírohsida, wa na gaalaa kifiliimunkaa* ee leefsee na wúrúus bi gommbada, ca enee daama. Kaas-wúrúus waa tum ñamahaama meyohee asamaan, wo'si maanda, na dooraa Aaron tapiseeda, na atohcaa bídu wo'eencaa kifiliimunkaa pokohuda eksee ga gaalaama. 5 Nataal enaama kanak caa wo'si Serubee ee ca teewoh ndamaa Koohda faanussa ga dook gaalaa. Sëegúufaa paabcaagaca kúnnda daa ñifaa wíssi kibayaluk baakaa'da. Wayee iñcaama, diima caloo du lóogísohca wínoo wínoo.

* 9:4 9: 4 Iñaa tumee Bíncaa Kooh níree buuncida

⁶ Iñcaama tóohca, waa en béeb faanussa fodaama. Sarahohcaa, saycaa en tóoh, ba aas ga dekataa deɓɓa kitum lëgëyaagaba. ⁷ Dekataa tik gaɗa, sarahohaa yiyaakyaa, ya hañci rek yëri aasi daama, ee eni kíiskaa en tóoh waas kíinoo. Ee ya jomin ki'aam ñíf júu', yaa ya tumi' Kooh sarah kibayaluk baakaa'caagari, na ñan caa heetaa tum ee ña inohéerii✧. ⁸ Fodaama, Helii yisela'íyii teewohha an, waa dekataa deɓɓa waa lís kilaak, kon daa koorohsi, ki'aas dekataa wëñ kisela'da lëgisukkii duum. ⁹ Iñaama teewoh yen ga jamaanii diima. Ca teewoh an iñcii onohsifa, na júu'cii tumɗusi Kooh sarahda, ñaa jaamuki Kooh fodaama, iñaama tahhoori kiset ga fíkíici. ¹⁰ Béeb iñaana nakohu ga loo ñamahcaa, anahcaa, na kibookuk kisétiruk, iñaama enee iñcaa Kooh nakee buwaa kitum ki'ëbilkoh rek, bi ga daa ya lofiran tóoh en yi'as.

Kiristaa erohin hafci sarah

¹¹ Kiristaanii nak hayin, ennda sarahohii yiyaakyii erohi iñcii cijófi'cii ee diima deɗ ca hotukinda. Ya aassa, paaffa bi ga dekat waa tumohsi sarah, waa wëñ kilaak solu, wëñnja kimat taaloo taal. Dekataama hëwrohussii yah ño'-súususúus, ee waa' kiwo' an wa bokkii ga ëldúnaanii wii. ¹² Ga waa Kiristaanii aas ga dekataa wëñ kisela'da, ya aas da waas kíinoo, ee bi taa'. Ya aassii da, ya aammba ñíf súkút wala ñíf naal, ñífaagari ga kihafci wëri ya

✧ 9:7 9: 7 Malkat Léwitík 16: 2-34.

aam. Fodaama ya laassaruu bi taa'. ¹³ Fodaa ka nakohu ga baahaa Waasaa Móyíisda, ñíf súkútcii na cii naalcii, na wetcii meyoh ga enoh bitëkíruda, ca wísu ga buwii kisétí'banaa, ka eem rek ga faancaagaba bokituda. ¹⁴ En an iñaama laakohdanaa, wëñaa ga ñífaa Kiristaanii paafin ñífoo ñífa! Ya erohin hafci sarah ga Kooh, waa laakoo sík, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii yah bi taa'da. Fodaama ya hay ki'setí' keeñciigaruu bi ñu tumsisoo iñcaa ëewdohi bo' ga kikaanda; en ñanaa ñu mín kijaamuk Kooh yii laak kipesda.

Ñífi Kiristaa wërí pokohu kifiliimunkii Kooh na buwiida

¹⁵ Iñaama tah Kiristaanii ki'en bii tñin kifiliimunkii ki'askii poku ga díkaanti buwii na Koohda. En ñanaa, buwii Kooh haydoh ga hafcida mín kilaas ga iñcii cijó'fí'cii ya dínba kilam bi taa'da. Ba míninka kilaak ndaga Kiristaa kaanin ga kuraanaa ee kikaankaa kaama kërí bégís buwii ga baakaa'caa ba tumee, ga wii ba taabuk kifiliimunkaa kudewaakaada. ¹⁶ Binaa bo' bín këyít kiwo' ga daa alalaagari warohsandanaa, bi bo' tum dara ganaa, jomin kilaak iñaa teewoh an baa bínfaa kaanin. ¹⁷ En ki'ena, baa bín këyítfaamada kaanaa, iñaa buwaa lam garida han kimín kiwarohu. Wayee, en rek ya lís kipesaa, këyítfaa faama laakoo solu. ¹⁸ Iñaama tah kifiliimunkaa kudewaakaa bi ka enaa, lakanaa ñíf aamuk hen paay. ¹⁹ En ki'ena, Móyíis dewoh ga kiyéegaloh, ga fíkii heetaa béebwa, tooh iñaa Kooh ebilohda fodaa ka bídu ga Këyítfaada.

Lēehí'ta ya beɓpa ñíf d'oon yinaal na ñíf súkút, ya akitoħha músú ga, weella koy ga kedikkaa teeku Isoop, ya múulla fēnúf baal ficóǵí' ga dooraama, ya wíssa ñífaa ga d'ook Kēyítfaa waasaa na ga d'ook heetaa Isarayeel béebwa.

²⁰ Ya wo''a an:

«Wii wērí en ñífi pokohu kifiliimunkii Kooh narú ee d'ú jomka ki'amda.»

²¹ Móyíis wíssa ban ñífaa ga d'ook taalaa, na ga d'ook béeb paŋkaahcaa beɓsi binaa buwaa en na kijaamuk Koohaa. ²² Ga Waasaa Móyíis, daanaka iñaa en tóoh sétírohsi na ñíf; ee ñíf aamussiinaa, baakaa' bayalohsoo.

Saraha Yéesu tumda matin

²³ Iñcii en ga ëldúna ee ca nataal caa en ga asamaan cukayohcaada jomee kisétíru fodaama. Caa en ga asamaanda nak meekisoh sarah waa gēn waama fúuf. ²⁴ En ki'ena, Kiristaanii aassii ga dekat wisela'í, waa bo'-súusúus hēwí', ee nataal rek waa ga asamaanda, wayee ya aas ga wukayohwaa ga asamaanda; en danaa ya tuukuki'tuu diimada ga fíkíi Kooh. ²⁵ Ya aassii ga dekataa wisela'í'waa waas ciyewin ki'eroh kumuunkaagari, foda ga kifiliimunkaa kudewaakaada. En ki'ena, waama, sarahohaa yiyaakyaa aasee daama na ñíf waa enndii waagari. ²⁶ Enee fodaamanaa, ennaa ya hay kiday coonu waas ciyewin, aboh ga iñaa ëldúna saksee bi wati. En ki'ena, ya erohin hafci sarah waas kíinoo ee bi taa', ga jamaanucii mēeñjohda, kinís baakaa'cii buwii.

²⁷ Waa ɓaa en tóoh hay kikoo' ga kikaankii waas kíinoo, lëehíraa ya atti'u, ²⁸ fodaama Kiristaanii hayin, erohha nífaagari waas kíinoo kinís baakaa' ɓo' ɓigëñ. Ya hay kihayis waas wukanak, waa enanndii kinís baakaa', wayee enan kimúsal buwii enussi na kisekɗa.

10

Sarahii Kiristaanii tumɗa haɗwa wëri laak jeriñ

¹ En ki'ena, iñcii Waasii Móyiis teewohɗa ca en sóogúufii iñcii cijófi'cii en na kihayɗa; wa mínoo ki'on buwaa kilaas ga iñcaama kayoh-kayohɗa. Daa ka mín kiman tóoh, ga dii kíiskaa en tóoh, sarahcaa tumsida caca caca, iñaama teewoh an Waasaa Móyiis mínoo ki'on buwii deeyi ga Koohɗa kimat. ² Enee an wa míninkanaa, eneena buwaa jaamuki Kooh fodaamaɗa setuunun kumëeñí', ndaga lak ɓa ɗaakissii baakaa' wíinoo ga keeñɓa. ³ Wayee nak, sarahcaama ɓa tumi kíiskaa en tóohɗa, cëri níindísohi baakaa'caa buwaa tumiɗa. ⁴ Wóorin an ñíf naal na ñíf súkút mínoo múk kinís baakaa' ga ɓo'.

⁵ Iñaama tah, wii Kiristaanii aas ëldúnada, ya wo''a an:

«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanu sarahɗa,
fu wo'issii dara ga,
fu hëwíri'taroo faan.

⁶ Sarah júuraa tékíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
wíinoo newissiiraa gaca.

⁷ Këri tah mi wo' an: Mi yeema, mi hayin kitum
 ññii fu waa'da, fu Kooh,
 taaboh na ññaá bídu garoo ga Këyítfaada.»

⁸ Kiristaanii ðeß kiwo' an:
 «Júu'caa tumu sarah wala ññcaa faandusaa
 sarahda,
 sarah júuraa tëkíru hen,
 wala sarah wiliis waa tumsi ñan kinís baakaa',
 fu waarissiica ee wíinoo newissiiraa gaca.»

Moona déy, ññciima tumu fodii dii Waasii
 Móyíis nakoh kaða. ⁹ Tíkka ga, ya wo''a an:
 «Mi yeema; mi hayin kitum ññii fu waa'da.»

Fodaama ya nísin daa Kooh jaamuksee
 kudewaada, ya tuukirin kijaamuk ki'as diima.
¹⁰ Yéesu Kiristaa tumin ññaá Kooh waareeda
 bi matin. Ya erohin faanfaagari waas kíinoo,
 fa tumdussaruu sarah, ee fodaama, ðu sétíru-
 unun ga baakaa'.

¹¹ Sarahohaa mín ki'en tooh, besaa en ðeëß
 hay kituuk, tum légéyaagari. Ya tumdi Kooh
 sarahcaa caca rek, ee ca mínanndii múk kinís
 baakaa'caa ðuwaa tumida. ¹² Kiristaanii nak
 tum sarah waas kíinoo kinís baakaa'cii ðuwii,
 ee wa en sarahaa jeriñaagawa yah bi taa';
 læehí'ta ya yuñga, hanohha yah-ñaabaa Kooh.

¹³ Diima ðeñ, ya yaa sek daama bi ga daa
 Kooh tuman ðuwii sagoh narida ditogaa'-kotci.

¹⁴ En ki'ena, kooroh ga kumuunkaagari ya
 erohda, ya onnda ðuwii en ðuu Kooh setuunun
 ga baakaa'da kimat ga fíkíi Kooh.

¹⁵ Ññaama, Helii yisela 'í'yii ñan seedi'dinndu-
 uri. En ki'ena, ya dewin kiwo' an:

¹⁶ «*Ha'mudii wo' an: kifiliimunkii kii, këri mi
 yah naba kipokoh.

Binaa bescaama paafaa,
mi hay kitum iñcii mi ebilohda ga keeñba,
mi bínca ga helba.»

¹⁷ Lëehí'ta ya tíkka ga an:

«Mi hay ki'aluk baakaa'caagaba bi taa',
ca na tooñcaagaba.»

¹⁸ Ee binaa baakaa' bayalohunaa, calisoo
kifaani' Kooh sarah waa nísanca.

Du deeyat ga Kooh

¹⁹ Fodaama mbokcii, d'u hay ki'aas na hel
widélí' ga dekataa wëñ kisela'da, ndaga ñífaa
Yéesu tumu sarahda. ²⁰ Ya légisdinnduu waas
wi'as, waa onohi kipes, kooroh ga rídóonaa
hégísoh dekataa wisela'í'waa na waa wëñ
kisela'da; waa kiwo' kooroh ga faanfaagari.
En ki'ena, faanfaagari sarahuda fëri légís
waasaama. ²¹ Fodaama, d'u laakin sarahoh
yilëeki'-solu, yaa hanohdu ga fikíi heetii en
wuu Koohda. ²² Kon d'u deeyat ga Kooh na
keeñ wimóri', na ngëm wiyaak, ndaga keeñci-
igaruu setin wic, d'u laakissii halaat cibóní',
ee faanciigaruu bookuunun ga músúmii mis-
étí'mii. ²³ Kon d'u abat bi yégís ga iñcii d'u
yaakaa' ee kayohda, ndaga Kooh hay kitum
iñcii ya dígohda. ²⁴ Baa en béeb amdohat
mooroomci, ëewdohhi ga kiwaaroh na kitum
yijófi'. ²⁵ Du hanat kifoñ hídohcii d'u tumi
kikíim Koohda, fodii buwii bíinoo meeruunun
kimaasohoocada. Baa en béeb wëñat kidaas
mooroomci, wëñaa ga dii d'u ínohin an besii
Ha'mudii deeyinda.

²⁶ En ki'ena, binaa dū ínoh kayohfii ee dū lísi kitum baakaa' ga iñaa nebpuunaa, laakissii sarah wiliis waa mín kitumu bi baakaa'ci-igaruu bayalussuu. ²⁷ Iñaama laakaa, dū tiitat, ndaga atti'aa yah kikeen ga dookkuuda na kiwiikaa yah kitékí' béeb buwii heñoh Koohda, cëri sekkuu. ²⁸ Béeb baa fu kældúk inii Waasii Móyíis ebilohda, ee bo' banak seedi' ganaa, fu hay ki'apu ee ken yëremanndiiraa. ²⁹ Dú foon an baa faali'ii Kowukii Kooh, keeñukkii ñifi pokohu kifiliimunkii ki'askii onndi kisétíruda, ee ya basi Helii yisela'íyii teebpuu kijofkii Koohda, baama, atti'aa ya jom kitíkuda enndii wëri wëñan kimesike? ³⁰ En ki'ena, dū ínohin bii wo' an: «Mi yëri laak ki'atti', mi yëri yah kifay baa en béeb iñaa ya tumda.» Ya wo'in ban an: «Ha'mudii hay ki'atti' heetiigari.» ³¹ Baa fu keen ga yah Kooh yii laak kipesdanaa, ati fu yah yuuba?

³² Níindísukat wii dū han kilaas ga lee'laatii meyoh ga Koohda. Ga bescaama, dū enee ga lebi' wiméeski' na coonu ciyaak. ³³ Cii ga cii, dū bassi, dū sodalsi ga fíkíi béeb; cii ga ciinaa, dū amdohi buwaa enu ga coonu fodaamada. ³⁴ En ki'ena, dū bokka na buwaa abu ga kasuda coonucaagaba, ee ga wii iñcaa dū laak te'uda, dū tookkaka na keeñ wisóosi', ndaga dū ínoheera an dū laakin alalaa gën, ee alalaama yah bi taa'. ³⁵ Kon kaa foñat yaakaarii dū laakda, ndaga neehal wiyaak wii sekkúu ga. ³⁶ En ki'ena, kiguu'guuluk këri dū sooluk, en danaa, binaa dū mëtí' kitum inii Kooh nakohdanaa, dū laas ga inii ya dígohda.

³⁷ Fodaa ka bídu ga Këyítfaafa an:
 «Tes ga jutuut, jutuut sah,
 ßii jom kihayda dal kihay,
 ee diimanaa ya hay.»

³⁸ Kooh wo''a an:
 «Baa mi aboh ßo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya
 laakdanaa hay kipes.
 Wayee ya soof fenoona,
 keeñnjoo soosanndii gari.»

³⁹ Du nak, ðu bokkii ga ßuwii enu na kisoof
 fenoo, aawu ga kimúuyda. Du bok ga ßii
 gëmuunun, aawu ga kimúcdfa.

11

Ngëmaa buwaa múus laakeeda

¹ Kigëm Kooh eni kilaak wóo'-wóo' ga iñaa fu
 yaakaa'da na ßan ga iñcii hotukoo na has ee
 ca laakin sah sahda. ² Ngëmiima wërí buwaa
 múus laakee ee Kooh seedi''a gaba yijófi'.

³ Kilaak ngëm kërí tah ðu ínoh an ëldúna,
 wo'eenaa Kooh wo'eeda wërí tah wa laakka,
 na ßan ki'ínoh an ëldúnaanii hotuk wii kúlkoh
 ga waa hotukooda.

⁴ Kilaak ngëm kërí tah Abeel tumi'ta Kooh
 sarahaa gëñ waa Kayee. Ngëmaa Abeel laakee
 waama wërí tah Kooh abohhari ßo' yijúwí'
 ee ya seedi''a an iñcaa ya onohda jofin. Ee
 ngëmaama tah bi, luu enee an ya kaanin,
 wo'eenaama wii lís kiwo'u.

⁵ Kilaak ngëm kërí tah Henok koo'tii ga
 kikaan, ya ßëwírussa ga yahaa Kooh, ee ken
 hotissiiri ndaga lak Kooh ßëwírinni ga ya-
 haaci. En ki'ena, bídu ga Këyítfaa an: «Wii

ya bēwí'sanaa, lak ya neblohin Kooh.» ⁶ Wayee baa laakoo ngēm, mínoo múk kinebloh Kooh. Baa waa' kideey ga Koohaa, ya jomin kigēm an Kooh laakin ee buwii heelli ki'ínohda, ya yii neehalba.

⁷ Kilaak ngēm kērí tah Nowee hēwí'ta gaalgiiy wiyaak kisom bu-kaanci. In̄caa Kooh teeweeri ee lak ca hotukkiida ya abohéeriica caahan. Fodaama ya búlla bu-ēldúna, ee Kooh abohhari bo' yijúwí' ndaga ngēmaagari waama.

⁸ Kilaak ngēm kērí tah Abaraham kelohi'ta Kooh. Waa Kooh ebilli kika' ya dēknee ga kúl, kaa ya yah kilam fayuu'da, ya ka'ta ee lak ya ínohoo sah daa ya yah kihakda. ⁹ Kilaak ngēm kērí tah ya dēkka ga taal fodii sagac ga kúlkaama Kooh dígeeri kilamda. Ísaak kowuci, bi ga Yakoop, kucaasamunkaagari, baa bokee ga dígaa kilam kúlkaamada, dēksee ga taal ban. ¹⁰ Abaraham yaa sek teeraama yípsan ga la'-atoh ciyégísí', ee Kooh ennda natohaa, na tawahohaada.

¹¹ Kilaak ngēm kērí tah ban, Saaraa, hídaa ga daa ya ya'bu'eeda tóoh ee ya mínéeríi kilaak kowuda, ya laakka kowu ndaga ya gēmeera an Kooh hay kitum in̄aa ya dígoheeda. ¹² Fodaama, kooroh ga yaal yíinoo ee lak ya kasohin, tucaasamun tiyewin taa hín na olcii ga asamaanda, ee ta yewin ban en fan tukakaytii en ga yahaa giyyiida límukka.

¹³ Béeß buwaama kaanu na ngēmaagaba. Ba laasséeríi duum ga in̄caa Kooh dígoheeda, wayee ba séenee gaca di'úsaayí', ba lēríssaca

yah. Ba tookeera an ba bisagac ga äldúna, ba hay kibaab. ¹⁴ Buwaa wo' fodaamada, ba teewohin bi leerin lañ an ba lís kiheel kúlkaa ba laakdan hafba. ¹⁵ Binaa helba tesse ga kúlkaa ba meyoheedanaa, eneenaa ba hay kilaak halaa onanba kiboyuk daama. ¹⁶ Wayee nak, ba séentukee kilaak kúlkaa gën: ennda kúlkaa ga asamaanda. Iñaama tah Kooh laakkii kaci ga kibayu Koohyiigaba, ee ya waayuki'taba dëk.

¹⁷ Kilaak ngëm kërí tah Abaraham yaa yah ki'ap kowuci Ísaak kitumi' Kooh sarah, ee lakanaa Kooh eneeri na kimalaksukoh. Abaraham tuukka tek ga kitumi' Kooh sarah Ísaak, kowukaagari ya laak donða ee lak Kooh dígin-ndi, ¹⁸ wo''ari an: «Fu hay kilaak tucaasamuun tiyewin ee koorohan ga Ísaak.» ¹⁹ Abaraham abee ga helci an Kooh mínin kimílísi' baa kaanin. Kërí tah ya laasissa ga Ísaak ee iña ennda gari fodii kowukaa mílísdu hen ga buwaa kaaninda.

²⁰ Kilaak ngëm kërí tah Ísaak barkeella towutaagari, Yakoop na Esawuu kiwaayukba ga iña en na kihayða.

²¹ Kilaak ngëm kërí tah, Yakoop wii ya yah kikaanda, ya barkeella yaa en béef ga towutaa Yoseef. Ya ëbílukka ga dooraagari, ya yaa jaamuk Kooh.

²² Kilaak ngëm kërí tah, Yoseef wii ya yah kikaanda, ya wo''a ga loo kimeykaa heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptida, ya nakohha kibay-

doh faraaffaagari* binaa ba en na kiyahaa.

23 Kilaak ngëm kërí tah wii Móyíis límuda, eeci na paamci daakussari ñiin kaahay ndaga ba hotee daa oomaanaa hín kimo'da†, ee ba faali''ii iñaa Farawoŋ ebiloh kitumda. 24 Kilaak ngëm kërí tah Móyíis, wii ya ennda yaak ya saŋga kiwo'u an ya kowu kowukaa Farawoŋ kibetikaa. 25 Kibok kisodalu na heetaa en wuu Koohda wëri gënelli loo kipesi ga baakaa', ya taabuki neblaata-kumuun ee iñama maañanndii. 26 Ya ammba an kişodalu fodaa Kiristaanii iñaa alal, waa wëñ kiyak alalcaa ga kúlkaa Esíptida. En ki'ena, hasci yípee rek ga neehalaa en na kihayda. 27 Kilaak ngëm kërí tah ya meyca kúlkaa Esípti ee ya niikkii aylukaa Farawoŋ. Ya ammba bi yégíssa ee ya ennda baa hot ga Kooh, yii bo' mínoo kitík hasda. 28 Kilaak ngëm kërí tah Móyíis húmballa hewaa Paakaa, ya wíssa ñíf ga iñaa hanoh halcaa túuycaa dookda, en danaa malaakaa bay kikaankaada le'oo ga saawcaa heetaa Isarayeel.

29 Kilaak ngëm kërí tah heetaa Isarayeel koo'ta ga d'uuy giyyaa wiyo'ohwaa, tíidussa ga kakay kaw. Bu-Esípti baa jéemee kikoo' gada, giyyaa onndaba.

30 Kilaak ngëm kërí tah wii heetaa Isarayeel wíilla teeraa Yéríkóo bi ennda bes ciy-itnakanakda, míraa dëkaa bú'ta. 31 Kilaak ngëm kërí tah Rahap, faankoh-pakayaa bokkii

* **11:22** 11: 22 Wo'eenii diida enin yohcaa Yoseef † **11:23** 11: 23 Farawoŋ wëri en teekaa eru buuraa ga Kúlkaa Esíptida

kikaan na buwaa ga dëkaa sagee kikelohi' Koohda. Iñaa tahkada: ya dapee ga kaanci bu-Isarayeel baa aasee yoloos[☆] ga dëkaa kiheel ki'ínoh iñaa buwaa enukoheeda.

³² Mi wo'at ya yiliis, waa mi laakanndii jot kiwo' wínoo wínoo ga loo Gedewoŋ, Barak, Samson, Yeftee, Dëwít, Samiyeel na seldiiga-Koohcaa bíinoobaa? ³³ Kilaak ngëm kërí tah buwiima, ba mínnda kibúuk nguu'caa, ba tuuki'ta iñaa júwin, ba laassa iñaa Kooh díghda. Ba múuffa túuwtaa gayindicaa, ³⁴ ba yímmba dooli kiwii kiyaak, ba rëcca ga ki'apu na kalab; ga wii ba mínissii darada, Kooh onissaba dooli[‡]; ba enee buwaa kaañin heñ, ba kaalla buwaa heñohee naba meyoheese inda.

³⁵ Kilaak ngëm kërí tah laakka beticaa hot buwaagaba kaanda mílísduusa. Laakka bíbo' baa sodalu bi baa kaanan, wayee ba tookkii kisomu, en danaa, ba kaan ee ba mílísaa, ba laas ga kipeskaa leehooda. ³⁶ Bíbo' bíliis tumussa yensirukaah, ba feekussa, ba bagussa na ceen, ba lagussa ga kasu. ³⁷ Bii tapisohussa na atoh bi ba kaannda, bíinoo darussa kom kanak, wala ba apussa na kalaβ. Laakka ban baa ensee ga kiwíil daa en béeb, ba ekukee kúltí-on baal wala on-pe' ndaga ba laakéerii dara iñaa ba ekukan; ba dëkka kihatalu ga kipes na kisodalu. ³⁸ Ba joobeera ëldúna, ba enee ga kiwíil ga ëgí'-dúndaŋcaa na jaŋjaŋcaa, ba dëkee ga noŋcaa atohcaa na cúl-cúlcaa.

☆ **11:31** 11: 31 Malkat Yosúwée 2: 1-21; 6: 22-25. ‡ **11:34** 11: 34 Onissaba dooli laakin buwaa hotu dii an wo'u ba wakka ga dúukool

³⁹ Béeb buwaama Kooh seedi''a yijófi' gaba ndaga ngëmaa ba laakda, ee moona ba laasii ga iñaa ya dígoheeda. ⁴⁰ Waa Kooh waayukdinnduu iñaa wëñ kiyak fúuf, kon nak jomoo ki'en ya onba kimat ee d'u, d'u bokoo ga.

12

Kiguu'guuluk ga ngëmii

¹ Kon fodaama, waa mbooloomaa hínda kiyaaak wëri wiilluu ee wa seedi'in ngëmiigawa ga Kooh, d'u ban, d'u këlëembísukat tóoh dof, waa hoonohannduu ki'aaw fíkii, na ban baakaa', wii yoowinnduu kiwíilda; d'u guu'guulukat ga kifool jaarii d'u naku kifoolda. ² Du yípat hasciigaruu ga Yéesu yii onnduu kilaak ngëm, aboh ga dalaaraa bi ga leehaaraa; ya koorukka coonucaa ki'apu ga kuraanaa, ee ya bitukkii ga kacifaa en ga kikaankaa kaamada, ndaga lak ya hotin haat keeñ-soosaa ya yah ga kilaakda. Ee diima deŋ ya yaa yugohha baŋbuuraa Kooh bakaa hanoh yah-ñaamda.

³ Foñat hellúu gari, ya yii ya tookka kimúuñ, hídaa ga daa tumoh-baakaa'caa hídeeri kiheñohda tóoh. En fodaamanaa, d'ú meydohoo yaakaa'túu ga, ee d'ú soofoo fenoo. ⁴ En ki'ena, d'ú ka'tii duum bi ga kikaan ga heñiigarúu na baakaa'da, ⁵ ee d'ú alukin wo'eencii cii Kooh daasoheerúu, d'ú bii d'ú en bitowucida, an:
«Fu kowukiigoo, Ha'mudii, ko'taa ga yena, watukaa iñaama,
ee ya ña'taanaa, kaa soof fenoo.

⁶ En ki'ena, Ha'mudii baa ya waarin, ya koriri hen

ee baa ya am fodii kowuci, ya feekiri hen.»

⁷ Tookat coonucii d'ú dayda; Kooh enndúu na kiko'. En ki'ena, coonuciima teewoh an ya tikkúu bitowuci. Kowukii kiida, en na paamci-naa, paamci koroori? ⁸ Kooh kori towutiigari hen bééβta. Kon binaa ya ko'tiirúunaa, lak d'ú enndii bitowuci, d'ú en fodii towutaa límu ga iña koo'tii waas.

⁹ Du níndísukat paamunciigaruu ga äldúna: man ba koreeruu hen ee du e'taba céé'. Kon paamudiigaruu ga asamaanda, du jommbi na kihín kikelohi', en d'anaa du laas ga kipeskaa leehoo taa'da? ¹⁰ En ki'ena, paamuncaagaruu, koraagaba naruuda maañjii ee enee ga iña ba am an wéri júβ. Kooh nak ko'taruu ga iña gën garuu, en d'anaa du laak bak ga kisela'kaagari. ¹¹ Binaa du korunaa, ga saasi keeñjuu soosoo ga, wayee nami ga kileeh hen. Binaa ka' bi ga fikiinaa, buwaa koru fodaamada ba hot jeriña koraama: ba en bo' jam ee ba pes ga iña júwin.

Iñcii ebilohu na cii jom kiwatuku kitumda

¹² Kon nak, béwírat yahciigarúu neewohinda ee d'ú on dooli yí'ciigarúu nagaminda. ¹³ Hëwí'dat kotciigarúu waascaa júwin, en d'anaa kotaa yíwin tíin ganaa díidukohoo wayee naman kiwak hen.

¹⁴ Guu'guulukat ki'en ga jam na baa en bééβ, na kipes ga iña sela'in, ndaga bééβ baa sela''ii, hotandii Ha'mudii. ¹⁵ Watukat, ken hanat kisúgúruk yërmaandaa Kooh laak

garida. Fodii kedikkaa aayin, ka ndomi te-diktaa tínoo ga aaylaataagakada, watukat laak garúu yaa man fodaama, ya ndom buwii bíinoo. ¹⁶ Watukat, ken hanat kifaanuk na baa en béeb. Erat cée' iñcii Kooh cisela'í'cii, ee kaa madat na Esawuu, ya yaa ñamah wíinoo waa ya ñaman tahhi kitoon ki'en-saawkaagarida. ¹⁷ Dú ínohin an, ga waa iñaama paafda, ya waa'ta paamci barkeelli, wayee ya tookdussika. Ya mínndii sah paamci kiboyukidoh fenoo ga iña yaama amdá, luu enee an ya kíimeeri iñaama na moon.

¹⁸ En ki'ena, dú manndii na heetaa Isarayeel deeyee ga janjagaa Síneyí, bo' mín kile' yahci gada; dú hottii kiwiikaa tak ga dook gaanaa, yaayeel cisúsúus sí'is, ñuus tērúus na uurisaa taam na tob wiyaakda. ¹⁹ Dú kelohhii ríi' mbiib, dú kelohhii ban koonakaa ríi' bi buwaa keloheekada sah baa kím an ka hanat naba kiwo'is. ²⁰ En ki'ena, ba hatinéerúu iñii yii ebilohseedá an: «Béeb baa le' ga janjagiinaa, bi ga júu' sah, tapisohatti na atoh bi ya kaan.» ²¹ Iñaama bu-Isarayeel hotee ga janjagaada tíitalohee hen bi Móyis sah wo''a an: «Mi tíitin bi mi yii saak.»

²² Dú nam sah kideey ga janjagaa Síyoŋ, teeraa Kooh yii laak kipesda, waa en Yéerúsaleem yaa ga asamaanda, daa malaaka-Kooh bijúnni júnni enu, baa mbúumbaayukda. ²³ Dú aasin ga mbooloomaa towutaa Kooh enu saaw, ee teekcaagaba bíduunun ga asamaanda. Dú deeyin ga Kooh yii laak ki'atti' béeb buwiida, dú taabin na béeb buwii

fitciigaba setin say ee matin ga fíkíi Koohda. ²⁴ Dú deeyin ga Yeesu yii tuukuk kifiliimunkii ki'askiida, dú deeyin ban nífiigari aamu ee iñii yéegalohu gaða gën iñaa yéegalohsee ga aamaa ñífaa Abeel aamuða.

²⁵ Watukat kon kidúkúruk bii wo' narúuda. En an bu-Isarayeel baa sagee kikelohi' Móyíis, yaa wo'ee naba dii ga ëldúnada, bērí rēcussii ga kisaŋku'aa, wēñaa ga, dú bii bii, binaa dú súugúruk yii wo' naruu, en ga asamaanda.

²⁶ Koonakaagari kērí yēngēlee kakayfii kude-waa, diimada nak, ya dígoh an: «Mi yēngēlis kimmanaa, eemanndii rek ga kakayfii, wayee mi hay kiyēngēl asamaan ban.» ²⁷ Wo'eenii an: «Mi yēngēlis kimmanaa» teewoh an Kooh hay kibewoh dii iñcii saku ee yēngēlkinda, en ðanaa cii yēngēlkooda doŋ tesan. ²⁸ Kon waa dú hay kilaas Nguuraa ken mínoo kiyēngēl, dú gērēmatti ga iñama, dú súrga'ukki ga daa ya waarohkaða ee dú e'ti cée', dú niikki. ²⁹ En ki'ena, Koohyiigaru en kiwii, kaa tēkíri hen tóoh iñaa joffii.

13

Iñaa tahannduu kinebloh Koohda

¹ Dēkat kiwaaroh yaa en bēeb na mooroomci; enat buwaa bokoh ga Kiristaanii.

² Kaa alat kitoputu' bi jof sagaccaa hay garúu. En ki'ena, buwaa tumeekada, laakin gaba baa toputu'ee bimalaaka ga✧, ee ba ínohii gaka sah. ³ Kaa alat buwaa lagu ga kasuda,

✧ 13:2 13: 2 Malkat Sēnees 18: 1-8; 19: 1-3.

níindísukatba bi man na d'ú b'eri bok kilagu ga kasu. Kaa alat buwaa en na kisodaluda, níindísukatba bi man na d'ú b'eri bok kisodalu.

⁴Baa en béeb erat s'ey c'ee', ee buwaa pajoh, yaa en béeb eemat ga mooroomci. Kooh hay ki'atti' buwaa d'uki yaalba wala betiba ee ba faanuki na fibo' biliisda, wala béeb buwaa faanuki na baa en béebda.

⁵Sagat kiwaa' h'eelis kuliyuk ga kipessúu. Eemat ga i'naa d'ú laakda, ndaga Kooh ga kihafci wo' an: «Mi íisanndiiraa múk, mi foñanndiiraa bi taa'.» ⁶Kon d'u mínin kiwo' na hel wid'elí' an:

Ha'mudii y'eri en bii yahhoo kisomda,
mi niikanndii dara.

Bo' mínndoo ya kitum?

⁷Kaa alat buwaa kuliyukee ga f'ikiirúu kudewaa y'egalseerúu Wo'eenii Koohda. Malakat ga daa ba madee ga kipesba bi ga kikaanbada; g'emat fodaa gaba. ⁸Y'eesu Kiristaa, ya ya rek: daa ya madee w'utuwaada ya manda wati ee ya yahda kiman bi taa'. ⁹Kaa íisat ken n'eení' helciigarúu na j'egírohcaa en tooh ee bokkii dara na Wo'eenii Kooh y'egalohuda. I'naa g'enda w'eri en an doolii d'ú laak ga keeñnjúuda d'ú mínwa kibewoh ga kijofkaa Kooh. Kitaabuk i'naa ebilohu ga loo ñamah, waa onohu kiñam wala hoonohuda, haydohdoorúu dara.

¹⁰Loteelii d'u laakda, ñamahcii en gada, sarahohcaa tumi l'eg'ey kisarahohkaagaba ga taalaa yaawúu'caada onussii ga kiñam.

¹¹Sarahohaa yiyaakyaa haydoh ñífaa j'uu'caa tumu sarahda ga dook dekataa wisela'í'waa

kibayaluk baakaa'caa buwaa, ee faancaa júu'caa tēkíru ga foogaanaa daa ba dalda.

¹² Iñaama tah Yéesu kaannda ga foogaanaa teeraa kisétí' baakaa'caa buwaa na ñífaagari sah-sah. ¹³ Kon du meyat gari ga foogaanaa daa ba dalohda, du bok nari kikooruk kacifaagari. ¹⁴ En ki'ena, du laakoo dii ga ëldúna teeraa yah bi taa', kéri tah du bii ga kiheel waa yah bi taa'da. ¹⁵ Kon du koorohat ga Yéesu, du kañ teekii Kooh; iñaama en sarahaa du tumi'tida. Túuwtiigaruu dēkatti kiyeek yeek-kañ, ¹⁶ ee kaa alat kitum yijófi' na ban kidímaloh ga díkaantirúu, ndaga sarahcaa man fodaama céri nebloh Kooh.

¹⁷ Kelohdat buwii kuliyuk garúuda, dú taabuk iñcaa ba wo''úuda. En ki'ena, ba dēk ga kiwatuk fitciigarúu, waa ba hay kituuk bes ga fikii Kooh kibéesti' lēgēyaagaba. Kon ba mínat kitum lēgēyba na keeñ wisóosi'; ka hanat ki'en na kiheeñ ndaga iñaama laakdanndiirúu jeriñ wíino.

¹⁸ Dēkattii kikiimi' Kooh. Wóorinndii an hellii dalin, waa dí tuukin ga ki'enukoh yijúwí' saycaa en tooh. ¹⁹ Mi wēñnjúu kikiim iñii yii: kíimdattoo Kooh bi mi mín kigaaw kiboyuk garúu.

Taḡkohii na kíim-Koohii mēeñjohda

²⁰ Kooh yeri onohi jam. Ya mílisi'ta Yéesu, Ha'mudiigaruu en nírohii yiyaakyii baalciida, ee ñífiigari aamuda pokka kifiliimunkii yah bi taa'da. ²¹ Mi yii kíim Kooh yaama, ya onndúu kimín kitum yijófi' ga bakaa en tooh doonaa

dú mētí' iñii ya waa'da. Ya tumat garuu iñaa neŋpi, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ee ndam aawat gari bi taa'. Aameen!

²² Mbokcii, mi kíimmbúu tookat, taam na kimúuñ, wo'eencuma mi bínndúu ki-daassúuda. En ki'ena, iñcii mi bínndúuda hoo'tii. ²³ Mi yii yéegallúu an Tímotée mboki-igarúu meyin kasu. Binaa ya teel kile'aa, mi hay nari kitaam, dí hayyúu kiwaaknee.

²⁴ Kēñí'dattoo béeb buwum kuliyuk ga mbooloomungarúuda, na béeb buwum en buu Kooh dumada. Mbokcii en dii ga kúlkii Ítalíida bii kēñí'túu ga ban. ²⁵ Mi yii kíim Kooh, ya barkeellúu béebpúu.

**Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiliimunkii
ki'askii**

**Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiliimunkii
ki'askii New Testament**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Noon)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 2 Jun 2022

7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870